

1.5 Migrace obyvatelstva ve středních Čechách 2000-2017

Adam Klsák, Ivana Přidalová

Migrace, tedy rezidenční relokace jednotlivců, rodin nebo celých skupin, je klíčovým aspektem vývoje míst i vztahů mezi nimi. Populační dynamika sídel je do značné míry ovlivňována právě migrací, na jejím základě lze usuzovat také na atraktivitu jednotlivých typů obcí (Kopecká, Ouředníček, Nemeškal 2017). Analýza migračních toků je také vhodným nástrojem pro zachycení urbanizačních procesů (Šimon, Ouředníček 2010). Předkládaná mapa tematicky navazuje na starší práce týmu Urbánní a regionální laboratoře publikované na atlasobyvatelstva.cz (Ouředníček, Přidalová, Nemeškal 2014, Přidalová, Ouředníček, Nemeškal 2015, Kopecká, Ouředníček, Nemeškal 2017) či práce Zdeňka Čermáka (1996, 2001).

Obsahem mapy 1.5 je migrace obyvatelstva v obcích Středočeského kraje a v městských částech Prahy v období 2000 až 2017. Kartogramem je zobrazena hrubá míra migračního salda a v proporčním kartodiagramu zohledněna struktura migrantů podle věku s rozlišením směru migrace – na přistěhovalé a vystěhovalé. Velikost kartodiagramu reprezentuje počty přistěhovalých a vystěhovalých do/z obce a městské části Prahy. Pro větší názornost a přehlednost mapy je u věkové struktury zobrazeno vždy pouze 15 % územních jednotek s nejvyšším podílem v každé věkové kategorii, což umožňuje lépe zvýraznit obce, kde jsou migrační pohyby různých skupin obyvatelstva nejmarkantnější. V mapě je zohledněna typologie obcí Středočeského kraje (viz mapa 1.4) a využito také vymezení zón suburbanizace k roku 2016 (mapa 1.1).

Ve sledovaném období je patrný vysoký relativní migrační nárůst populace zejména v suburbánních obcích Pražského metropolitního regionu, dochází tedy ke koncentraci obyvatelstva do pražského zázemí. Výraznější koncentrace obcí s migračním nárůstem nacházíme podél důležitých dopravních komunikací radiálně vybíhajících z Prahy – pro nové obyvatele suburbíí je tudíž podstatná kvalita dopravního spojení do Prahy jakožto dominantního centra pracovních příležitostí (Ouředníček 2007). Podle vzorců v mapě se zdá, že preferována je spíše blízkost železnice než rychlostní silniční komunikace. Největší relativní úbytek obyvatelstva stěhováním naopak nacházíme v řadě větších měst, která jsou zároveň zdrojovými jádry suburbanizace. Migračně ztrátové venkovské obce nalézáme v periferních oblastech Středočeského kraje, ve větších shlucích například v jeho jižní a jihovýchodní části. Nezřídka se však ztrátové obce nacházejí v blízkosti jednotek výrazně růstových. Největší objemy migračních toků nalezneme v případě městských částí Prahy a větších suburbánních jader. V relativních i v absolutních číslech však počty obyvatel pražských městských částí pouze mírně rostou, v některých případech dokonce i klesly (Praha 1, Praha 2).

V generalizovaném pohledu na obce Středočeského kraje se odráží migrační ztrátovost jader suburbanizace jako celku, která mají v součtu záporné migrační saldo (tabulka 1.7). Hodnota hrubé míry migračního salda, která se blíží nule, ovšem napovídá, že počet obyvatel v jádrech i díky vysoké fluktuaci ve sledovaném období de facto stagnoval. Naopak vysoké absolutní zisky i hodnota hrubé míry migračního salda obcí suburbánního typu potvrzují intenzitu procesu suburbanizace. Podle Šimona a Ouředníčka (2010) lze vnímat suburbanizaci jako urbanizační proces vyššího řádu, při kterém dochází k přeměně venkovského prostředí na městské. Právě tento významný proces stěhování lidí z jádrových sídel na jejich okraje je důvodem toho, proč počet obyvatel v suburbánních obcích od roku 2000 vzrostl o více než polovinu původního stavu. Suburbanizace je dnes společenským fenoménem zahrnujícím výrazně širší spektrum obyvatelstva než pouze vyšší střední třídu, jak v zahraniční literatuře ukazuje například koncept „suburbanizace chudých“ (Cooke, Denton 2015, Hochstenbach, Musterd 2018). Obdobný vzorec pozorujeme také v případě Prahy, kde ještě výrazněji klesal počet obyvatel

v nejužším centru, nejméně migračně atraktivní naopak byla pražská periferie, tedy oblast takzvané vnitřní suburbanizace. Důležitým rozdílem ovšem je, že centrum Prahy obývá poměrně nízký počet lidí a dvě populačně nejpočetnější pražské zóny – vnitřní a vnější město – jsou také migračně růstové. Praha je tedy jádrem suburbanizace, které je ovšem v součtu růstové. V kategorii populačně stagnujících a ztrátových obcí v součtu dostáváme taktéž kladné hodnoty ukazatelů, což v souvislosti s názvem typu může působit překvapivě. Nejedná se však o výrazně vysoké hodnoty a lze si to vysvětlit tak, že počet migračně mírně růstových obcí převyšuje ve Středočeském kraji počet či celkovou velikost obcí ztrátových a celkově tedy dochází k mírnému migračnímu růstu i zde. Případně pak v těchto obcích může být záporná přirozená změna obyvatelstva, čímž dochází k celkovému úbytku a zařazení příslušných územních jednotek do tohoto typu (viz mapa 1.6: Přirozená změna obyvatelstva ve středních Čechách 2000-2017).

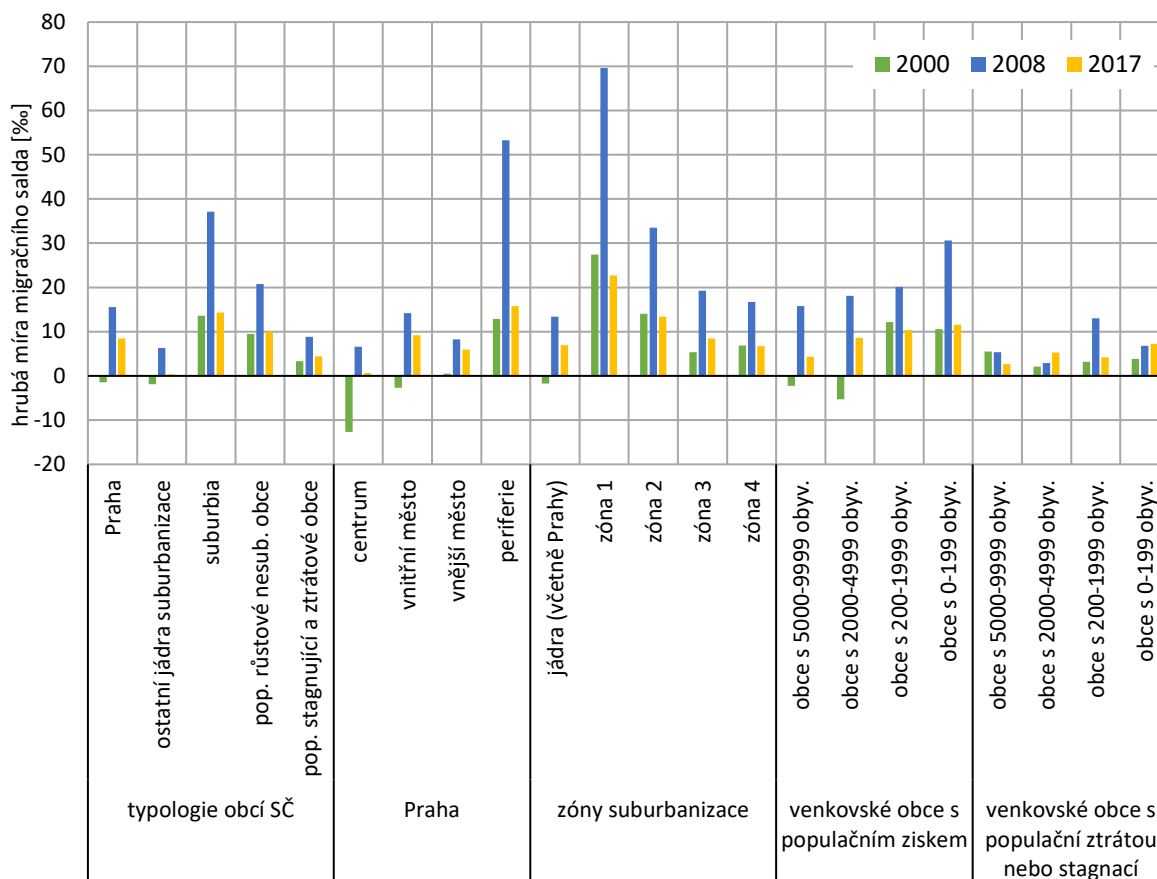
Typ obce/zóna Prahy		migrační saldo	střední stav obyvatelstva	hmms (%)
Středočeský kraj	jádro suburbanizace*	-3 533	372 677	-0,5
	suburbium	188 341	536 751	19,5
	venkovské obce s populačním ziskem	27 238	134 062	11,3
	venkovské obce s populační ztrátou nebo stagnací	10 793	188 372	3,2
Praha	centrum	-5 862	82 354	-4,0
	vnitřní město	60 077	694 293	4,8
	vnější město	30 801	341 141	5,0
	periferie	48 505	114 023	23,6

Tabulka 1.7: Migrační saldo a hrubá míra migračního salda v typech obcí Středočeského kraje a zónách Prahy v letech 2000 až 2017

Zdroj dat: ČSÚ 2011, 2018a, b.

Poznámka: * bez Prahy; hmms – hrubá míra migračního salda

Z grafu na obrázku 1.9 je zřejmé, že rok 2000 byl pro některé kategorie obcí Středočeského kraje ztrátový. Obyvatelstvo ztrácela Praha jako celek (v relativních hodnotách především centrum města), ale také velké venkovské obce mezi 2 000 a 10 000 obyvateli, které v agregátním pohledu klasifikujeme jako růstové. Nejvýraznější růst obcí ve Středočeském kraji se odehrával okolo roku 2008, v období těsně před ekonomickou krizí. Nejvíce v tomto roce rostly obce ovlivněné procesem suburbanizace – především první a druhá suburbánní zóna a také periferie Prahy. Zpomalení růstu u první a druhé zóny k roku 2017 mohou poukazovat na postupné vyčerpávání potenciálu suburbanizace. Migračně poměrně atraktivní se zdají být také venkovské nesuburbánní obce, které dosahují celkového růstu. Nejvíce z nich v letech 2008 i 2017 rostly malé obce do 200 obyvatel. Zde tedy nacházíme stopy paralelně probíhající kontraurbanizace, tedy procesu, při kterém dochází k přesunu obyvatelstva z měst do venkovského prostřední mimo metropolitní regiony. Suburbanizaci od kontraurbanizace odlišují zejména přetrvávající vazby na jádrové sídlo související s preferencí kvalitního bydlení v relativní blízkosti práce, služeb a dalších aktivit alokovaných v jádře (Šimon, Ouředníček 2010). Část těchto venkovských obcí měla v roce 2017 již srovnatelnou hrubou míru migračního salda jako druhá či třetí suburbánní zóna.

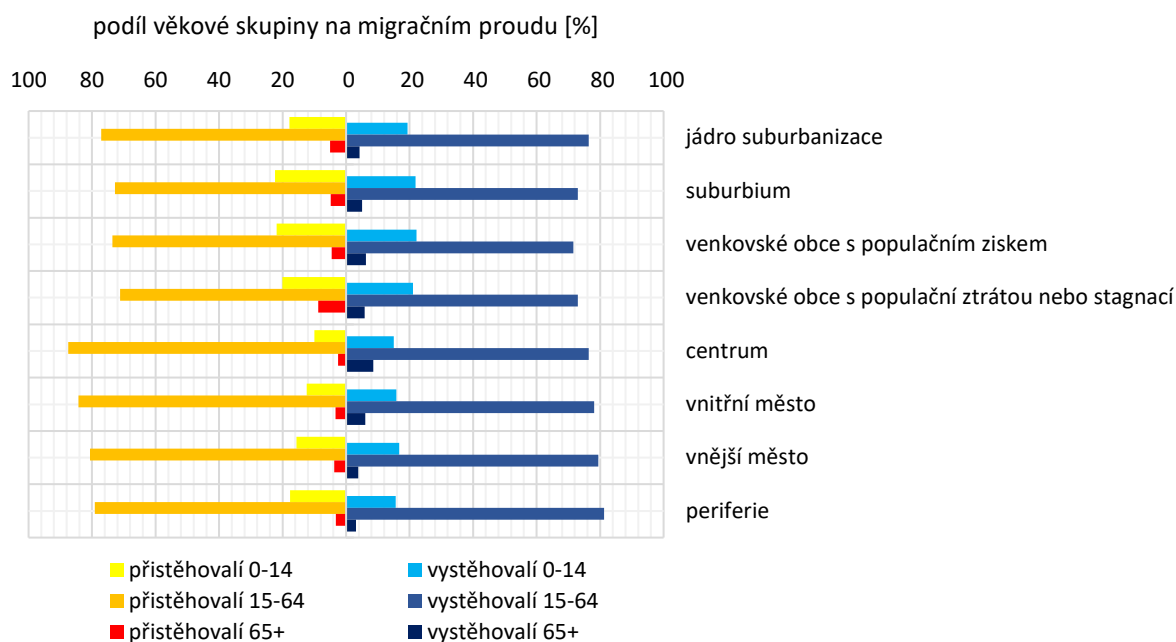

Obrázek 1.9: Hrubá míra migračního salda v kategoriích obcí Středočeského kraje 2000, 2008 a 2017
Zdroj dat: ČSÚ 2011, 2018a, b

Migrační chování a motivace k migraci se liší podle věku, respektive podle fáze životního cyklu. Zatímco mladší ekonomicky aktivní lidé si volí bydlení více na základě svých okamžitých preferencí a proměnlivých možností, senioři patří spíše ke stabilní populaci (Dvořáková 2017). Nejvyšší podíly přistěhovalých osob v produktivním věku (15-64 let) pozorujeme v případě městských částí Prahy, respektive vnitřního a vnějšího města, a dále v některých přiléhajících suburbiiích a suburbánních jádrech s vyšším počtem pracovních příležitostí (například Mladá Boleslav, Kralupy, Poděbrady, Kolín). Většina těchto jednotek je ovšem charakteristická přibližně srovnatelnou velikostí odlivu věkové kategorie 15-64, dochází tudíž k signifikantní fluktuaci ekonomicky aktivního obyvatelstva (což je patrné i z celkového objemu migrace reprezentované velikostí kartodiagramu). Praha jako celek je největším českým jádrem suburbanizace, je ale zároveň i dominantním ekonomickým centrem země. Stěhování do jejích suburbii je tedy kompenzováno příchodem nových obyvatel z celého Česka, a to zejména právě osob v produktivním věku.

Vysoké podíly na přistěhování ve věkové kategorii dětí (0-14 let) jsou zjevné v pražských suburbiiích s nejvyššími hodnotami hrubých měř migračního salda – a to především v těch, která jsou od Prahy ve větší vzdálenosti. Rodiny s dětmi, které indikují takovýto stav, tak mají tendenci se stěhovat spíše do okrajových suburbiiích, od kterých mohou očekávat „venkovštější“ charakter. O tom může svědčit i vyšší míra přistěhování osob v této kategorii do některých ziskových venkovských obcí, nacházejících se okolo významných dopravních komunikací. V některých pražských suburbiiích, která mají vysoké celkové hodnoty hrubých měř migračního salda, dochází ovšem naopak i k většímu podílu vystěhování dětí.

Vysoké podíly přistěhování obyvatelstva ve věkové kategorii 65 a více let značí nejčastěji přítomnost sociálního zařízení pro seniory, jako jsou domovy důchodců či léčebny dlouhodobě nemocných. Může se také jednat o tradiční rekreační lokality druhého bydlení, do kterých se senioři v důchodu přesouvají natrvalo, jako jsou obce v okolí soutoku Vltavy a Sázavy (Fialová 2017). Větší podíl seniorů na vystěhovalých mají menší suburbánní obce, ve kterých převažuje objem přistěhování. To může být způsobeno odlivem starousedlíků z těchto lokalit, v nichž se výrazně proměňuje sociální i fyzické prostředí a v souvislosti s tím mohou například také růst náklady na živobytí. Podle Šimona (2014) mají starší věkové skupiny tendence migrovat více do venkovských oblastí, což potvrzuje výrazně vyšší podíl této věkové kategorie mezi přistěhovalými do populačně stagnujících a ztrátových obcí souhrnně (obrázek 1.10). Naopak odliv seniorů z centrální části Prahy lze dát do souvislosti se stoupajícími náklady na život v této oblasti, zejména zvyšujícími se cenami bydlení, služeb a zboží (Dvořáková 2012).

Obrázek 1.10: Struktura migrace do středních Čech podle věku v typech obcí a zónách Prahy 2000–2017
Zdroj dat: ČSÚ 2011, 2018a, b.

Předkládaná mapa a text ve stručnosti shrnují obecné migrační tendence a urbanizační procesy, které se v posledních 18 letech v Praze a obcích Středočeského kraje odehrávají. Na první pohled je zřejmá tendence ke koncentraci obyvatelstva do Prahy a jejího suburbánního zázemí, obyvatelstvo získávala ale i suburbia menších (zpravidla ztrátových) jader. Podrobnější rozbor ovšem ukazuje, že suburbánní proces ve Středočeském kraji v posledních letech zpomalil a paralelně s ním, byť ve výrazně menší míře, probíhá také stěhování do venkovských obcí a vybraných měst s větším množstvím pracovních příležitostí. Odpověď na otázku, zdali se již suburbánní potenciál vyčerpává a intenzita suburbanizace se bude do budoucna dále snižovat, nebo naopak opět poroste k hodnotám okolo roku 2008, souvisí s mnoha faktory. Významný vliv měla v tomto ohledu ekonomická krize v roce 2008, svou roli ale mohou dozajista sehrát také vysoké ceny bytů a pozemků v pražském metropolitním regionu, stejně jako možné změny v rezidenčních preferencích nastupujících generací.

Literatura:

COOKE, T., DENTON, C. (2015): The suburbanization of poverty? An alternative perspective. *Urban Geography*, 36, č. 2, s. 300–313.

ČERMÁK, Z. (1996): Transformační procesy a migrační vývoj v České republice. In: Hampl, M. a kol.: *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. Praha, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, s. 179–197.

ČERMÁK, Z. (2001): Vývoj migrační mobility v devadesátých letech v České republice. In: Hampl, M. a kol.: *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Praha, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, s. 87–98.

DVOŘÁKOVÁ, N. (2012): Kvalita života seniorů v centru Prahy. In: Ouředníček, M., Temelová, J. (eds.): *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Academia, Praha, s. 68–91.

DVOŘÁKOVÁ, N. (2017): Prostorová diferenciací věkové struktury obyvatelstva Prahy. In: Ouředníček, M., Jíchová, J. (eds.): *Sociální prostředí Prahy: město na Prahu 21. století*. Academia, Praha, s. 27–62.

FIALOVÁ, D. (2012): Druhé bydlení v zázemí Prahy. In: Ouředníček, M., Temelová, J. (eds.): *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Academia, Praha, s. 229–249.

HOCHSTENBACH, C, MUSTERD, S. (2018): Gentrification and the suburbanization of poverty: changing urban geographies through boom and bust periods. *Urban Geography*, 39, č. 1, s. 26–53.

KOPECKÁ, Z., OUŘEDNÍČEK, M., NEMEŠKAL, J. (2017): *Saldo migrace v České republice 1995–2016*. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.

OUŘEDNÍČEK, M. (2007): Differential Suburban Development in the Prague Urban Region. *Geografiska Annaler: Human Geography*, 89B, č. 2, s. 111–125.

OUŘEDNÍČEK, M., PŘIDALOVÁ, I., NEMEŠKAL, J. (2014): *Migrace v Česku 2000–2013*. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

PŘIDALOVÁ, I., OUŘEDNÍČEK, M., NEMEŠKAL, J. (2015): *Historické aspekty migrace v Česku*. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

ŠIMON, M. (2014): Exploring Counterurbanisation in a Post-Socialist Context: Case of the Czech Republic. *Sociologia Ruralis*, 54, č. 2, s. 117–142.

ŠIMON, M., OUŘEDNÍČEK, M. (2010): Migrace na venkov a kontraurbanizace: přehled konceptů a diskuze jejich relevance pro výzkum v Česku. In: *Geografie pro život ve 21. století: Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, s. 738–743.

Zdroje dat:

ČSÚ (2011): *Sčítání lidu, domů a bytů 2001*. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2018a): *Databáze demografických údajů 1971–2017*. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2018b): *Databáze migrace v Praze 1992–2017*. Český statistický úřad, Praha.